

FISKERIDEPARTEMENTET 1946-2004

Et eget fiskeridepartement ble opprettet fra 1. juli 1946 etter stortingsvedtak 15. mai. Fiskerinæringens folk hadde lenge ønsket seg et eget departement, slik landbruksnæringen hadde hatt helt siden 1900. I 1936 ble kravet et stykke på vei imøtekommet, da det ble opprettet en egen fiskeriavdeling i Handelsdepartementet. Avdelingen ble innrettet med to fiskerikontorer og et fangstkontor. Etter frigjøringen ble kravet om et eget departement reist med fornyet styrke, og 21. januar 1946 satte regjeringen ned et utvalg til å utrede hvordan hele fiskeridirektoratet burde bygges opp. Fiskeridirektoratets komitee under ledelse av konsulent Klaus Sunnanå leverte sin enstemmige innstilling allerede 18. mars. Finansminister Erik Brofoss ga seg likevel ikke tid til å vente på resultatet av utredningen. Han hadde da en måned tidligere foreslått å opprette et fiskeridepartement fra 1. april.¹

Så raskt gikk det ikke, men 8. april anbefalte Administrasjonskomiteen enstemmig å opprette et Fiskeridepartement fra 1. juli 1946. Det samme gjorde Stortinget. En viss debatt ble det likevel, til tross for at det ikke var nødvendig med ekstra bevilgninger. Reidar Carlsen, som var blitt konsultativ statsråd i Gerhardsens regjering i november 1945 ”med spesielle oppgaver i forbindelse med Handelsdepartementet”, sto klar til å lede det nye departementet. Staben for øvrig kunne hentes fra Handelsdepartementet og Fiskeriavdelingen der. Høyrerepresentant og væreier Cato Sverdrup fra Moskenes erklærte imidlertid at ”Proposisjonen om dette nye departementet er uten sammenligning den tynneste proposisjon som noensinne er presentert Stortinget, på en eneste side har man klart å avfeie denne uhyre viktige sak.” Men også han var tilfreds med at fiskerinæringen ikke lenger skulle behandles nærmest som et stedbarn.²

Å si at saken var blitt avfeid, var egentlig lite treffende, siden regjeringen vitterlig gikk inn for å opprette det etterlengtede departementet. Cato Sverdrup var nok en mann som gjerne sparket, selv om han ikke alltid traff like godt.

Fiskeridirektoratets komitee hadde konkludert med at det måtte trekkes opp et klart skille mellom de politiske og konstitusjonelle oppgaver som hørte hjemme i departementet, og det faglige administrasjonsarbeid som hørte hjemme i Fiskeridirektoratet. Videre skulle direktoratet forbli i Bergen, slik det hadde gjort siden opprettelsen i 1906, og som Stortinget dessuten hadde fattet vedtak om 3. juni 1939. Både hel og delvis flytting til Oslo ble frarådet.³ Den 9. juni 1947 ble saken avgjort i Stortinget. Et mindretall på 11 representanter ønsket at Fiskeridirektoratets administrative avdeling skulle flyttes til Oslo og underlegges Fiskeridepartementet, mens et mindretall på 30 ønsket å flytte direktoratets

¹ St.prp. nr. 27 (1945-46).

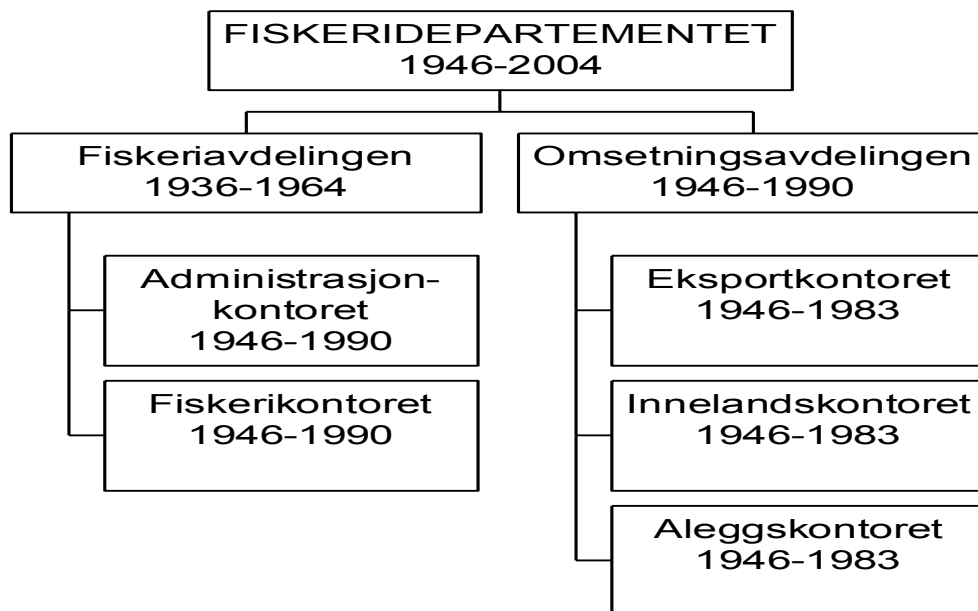
² S.tid. 1946: 776.

³ Innst. S. nr. 55 1947.

kjøleanleggskontor til Oslo som avdeling under departementet. I begge tilfellene var det først og fremst folk fra Trøndelag og Nord-Norge som ville rive deler av fiskeridministrasjonen løs fra Bergen.⁴ Det var den gamle rivaliseringen mellom Bergen og de nordlige fylkene på fiskerifronten som fremdeles gjorde seg gjeldende.

Før fiskeridministrasjonen var endelig avklart hadde Fiskeridepartementets organisasjon en midlertidig karakter. Av de 45 ansatte i departementet i 1947 var 11 midlertidige, men fra 1947/1948 ble også de omgjort til fast organiserte stillinger. Som det minste av alle departementene var Fiskeridepartementet fra starten av inndelt i to avdelinger, med til sammen fem kontorer, som vist nedenfor.

Fiskeridepartementet 1947

Johannes Sellæg ble sjef for Fiskeriavdelingen, og Per Rogstad for Omsetningsavdelingen. Sellæg hadde begynt som sekretær i Handelsdepartementet i 1920, avansert til byråsjef i 1. fiskerikontor i 1936, og til ekspedisjonssjef i Fiskeriavdelingen da den ble opprettet i 1938. Våren 1942 ble han arrestert av Gestapo for illegalt arbeid, sendt til konsentrasjonsleir i Tyskland, og hentet hjem fra Neuengamme i slutten av april 1945. Han ledet deretter avdelingen til han gikk av med pensjon i 1964. Den andre ekspedisjonssjefen, Per Rogstad, var 11 år yngre enn Sellæg, og hadde overtatt Fiskerikontoret da Sellæg ble ekspedisjonssjef i 1938. Rogstad ble i stillingen under hele okkupasjonen, men kunne likevel rykke opp til ekspedisjonssjef i det

⁴ S.tid. 1947: 1020.

nye departementet i 1946. Også han ledet sin avdeling til han ble pensjonist. Det skjedde i 1975.

Som i de øvrige departementene ser man altså at også i det nye Fiskeridepartementet etter frigjøringen arbeidet tidligere konsentrasjonsleirfanger side om side med folk som hadde stått okkupasjonsårene ut i de nazifiserte departementene.

Sammenliknet med de fleste andre departementene hadde Fiskeridepartementet en forholdsvis stabil organisasjon i mange år. Den første endringen fant sted høsten 1952, da Kontoret for havne-, fyr- og losvesen med sine fem ansatte ble overført fra Industridepartementets Sjøfartsavdeling til Fiskeridepartementets Fiske- og fangstavdeling. Dermed fikk Fiskeridepartementet i tillegg til Fiskeridirektoratet også Havnedirektoratet, Fyrdirektoratet og Losdirektoratet som underliggende organer. Industriminister Lars Evensen hadde i regjeringsskonferanse 13. mai foreslått en slik omorganisering fra 1. juli, men først ved kongelig resolusjon 15. august 1952 ble den vedtatt gjennomført.

Tre år senere ble det opprettet et Lisenskontor i Omsetningsavdelingen. Siden 1930-tallet hadde omsetningen av fisk og fiskevarer vært underlagt streng lovregulering, både av hensyn til handelsbalansen med utlandet og av hensyn til inntektsgrunnlaget for den hjemlige fiskerinæringen (råfiskloven av 1938). Etter frigjøringen ble all vareeksport fra Norge underlagt lisensplikt, og siden årsskiftet 1947-1948 hadde produksjon, omsetning og utførsel av fisk og fiskevarer vært regulert ved egen lov. Eksportutvalg for de ulike fiskeslag ble etablert som rådgivende organer for Handelsdepartementet, mens Prisdirektoratet utstedte eksportlisenser etter nærmere bestemmelser av Handelsdepartementet.

Utover på 1950-tallet ble hensynet til varebyttet med utlandet mindre avgjørende. Myndighetene mente likevel at produksjon og omsetningen fortsatt måtte reguleres av næringspolitiske grunner, og i mars 1955 foreslo fiskeriminister Nils Lysø en lovendring i den retningen. En ny midlertidig lov om regulering og kontroll av produksjon, omsetning og utførsel av fisk og fiskevarer ble vedtatt 30. juni 1955.⁵ Året etter ble myndigheten til å utstede lisenser for fiskeeksport overført fra Prisdirektoratet til Fiskeridepartementet, og fra 1. oktober det året ble det opprettet et eget kontor i departementet – Lisenskontoret – for å ta seg av den nye oppgaven.

⁵Provisorisk anordning 19.12.1947; midlertidig lov 2.7.1948; Ot.prp. nr. 30 1955.

Omorganiseringer 1962-1964

Lisenskontoret forsvant igjen 6 år senere i forbindelse med den første større omorganisering av Fiskeridepartementet i 1962. I 1961 hadde Norge søkt om medlemskap i EF (De europeiske fellesskap). Nils Lysø, som hadde vært fiskeriminister siden Gerhardsen dannet sin tredje regjering i januar 1955, erklærte i januar 1962 at han lenge hadde følt behov for en administrativ utbygging av departementet. Under de pågående markedsdannelsene i Europa var mangelen på planleggingskapasitet i Fiskeridepartementet blitt særlig følbart. Både R-direktoratet og Fiskeridepartementet ønsket i prinsippet å realisere den gamle tanken om å inkorporere Fiskeridirektoratet i departementet ved å flytte direktoratet fra Bergen til Oslo. Men man visste at motstanden ville bli voldsom, og at den kraftfulle fiskeridirektør Klaus Sunnanå aldri vil gå med på noe slikt. Det ble da også bekreftet da rasjonaliseringsdirektør Danielsen oppsøkte Sunnanå i Bergen noe senere. Fiskeridirektøren ”tok sterk avstand fra forslaget”, kunne rasjonaliseringsdirektøren melde.

Som et kompromiss fremmet regjeringen forslaget om en egen planleggingsavdeling i departementet. Avdelingen skulle få to kontorer: et med europeiske markedsspørsmål som arbeidsfelt og et for andre utredningssaker.⁶ Forslaget om den nye avdelingen ble fremmet i begynnelsen av februar, og i mars 1962 ble Gunnar Gundersen utnevnt til den tredje ekspedisjonssjefen i Fiskeridepartementet.⁷

Det var særlig utredningsarbeidene i forbindelse med markedsspørsmål man følte det hastet med, og fra 1. januar 1963 var Gundersens Utredningsavdeling etablert med de to kontorene. Inger Kasterud ble byråsjef i Kontoret for fiskeriøkonomiske saker. Kontoret for mellomfolkelige fiskerisaker ble derimot stående uten egen byråsjef i mange år, faktisk helt til 1976.

Etter det kortvarige mellomspillet med Lyng-regjeringen og Onar Onarheim som fiskeriminister høsten 1963, vendte Gerhardsen tilbake med sin 4. regjering 25. september. Ny fiskeriminister ble Magnus Andersen. Som Fiskarlagets formann hadde Andersen i januar samme året ledet en landsomfattende streik, men nå ble han altså tatt inn i regjeringen. ”Han var en dyktig, men stri fiskarlagsformann. Han ble en dyktig og noe mindre stri fiskeriminister”, er Gerhardsens fyndige karakteristikk av Magnus Andersen.⁸

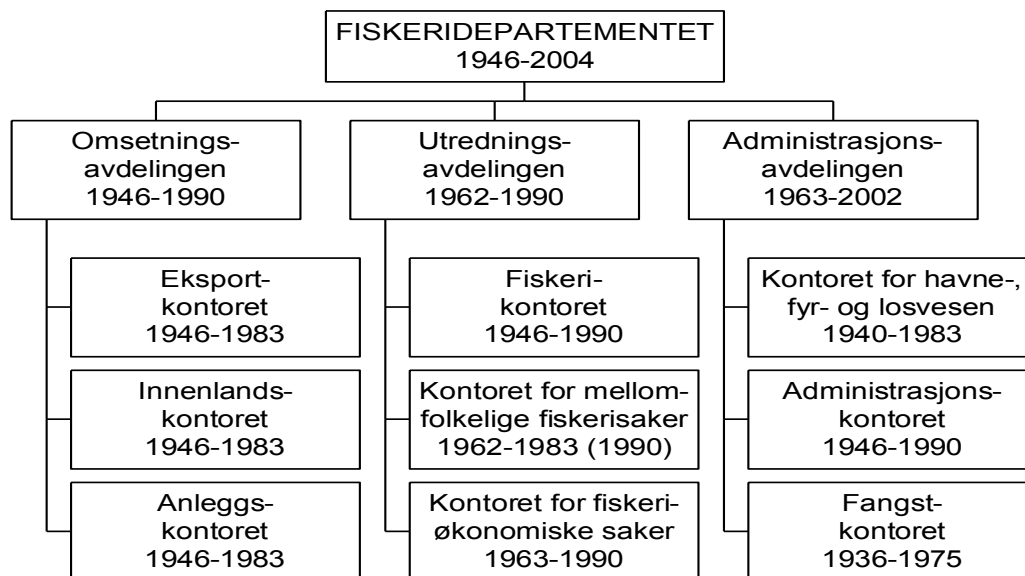
⁶ Referat fra regjeringkonferanse 18.1., 20.2. og 24.5. 1962; St.prp. nr. 58 (1961-1962); St.prp. nr. 1 Tillegg 3 (1962-1963).

⁷ Gunnar Gundersen, født i 1919 og cand.oecon. fra 1944, hadde 1952-1960 gått gradene fra konsulent til underdirektør i Handelsdepartementet før han ble ekspedisjonssjef i Fiskeridepartementet. I 1983 ble han departementets første departementsråd, en stilling han hadde til 1989.

⁸ Gerhardsen 1972:146.

Under Magnus Andersens tid som departementssjef ble omorganiseringen fullført. I 1963 ble Administrasjonskontoret sammen med Havnekontoret til en egen Administrasjonsavdeling. Dermed var bare Fiskerikontoret tilbake i Fiskeriavdelingen. Da så ekspedisjonssjef Johannes Sellæg, veteranen blant embetsmennene, gikk av med pensjon i 1964, ble Fiskeriavdelingen nedlagt, og Fiskerikontoret overført til den nye Utredningsavdelingen. Endelig ble det ved kongelig resolusjon 29. mai 1964 besluttet å overføre Fangstkontoret fra Industridepartementet til Fiskeridepartementet fra 1. august. Dermed var også hvalfangstnæringen blitt en del av Fiskeridepartementets arbeidsområde. Ved utgangen av 1964 hadde Fiskeridepartementet fått en organisasjonsform som vist nedenfor.

FISKERIDEPARTEMENTET 1964

Fiskeridepartementet kom deretter til å bestå av tre avdelinger i over 30 år, uten store endringer. Da skolestyrer Oddrun Pettersen fra Berlevåg som fiskeriminister i Brundtland-regjering III overtok departementet i november 1990, skiftet riktignok Omsetningsavdelingen navn til *Avdelingen for havbruk, industri og eksport*, og Utredningsavdelingen ble til *Ressurs- og utredningsavdelingen*. Dette var navnejusteringer, som i noen grad gjenspeilte de endringene som hadde skjedd i fiskeri- og fangstnæringen på 1970- og 1980-tallet.

Endringene kom først til uttrykk i de omleggingene som fant sted på kontornivå i departementet. Oppdrettsnæringens økende betydning og fangstnæringens synkende betydning, og den høylydte internasjonale kritikken både av hval- og selfangst bidro til at Fangstkontoret gradvis ble forvandlet fra et hval- og selfangstkontor til et forskningkontor. Det skjedde i to tydelige etapper. I 1975

ble kontoret omdøpt til Fangst- og forskningskontoret. Fem år senere ble det avviklet som fangstkontor. Fangstsakene ble overført til Administrasjonskontoret, og redningstjenesten og navigasjonssystemer til Havnekontoret. Fra 1980 het det Kontoret for forskning og rettleiding, og fra november 1990 Kontoret for forskning og utvikling (FOU).

En betydeligere omleggingen av Fiskeridepartementet fant imidlertid sted da Kåre Willoch hadde dannet regjering etter valget i 1981. Eivind Bolle, som hadde bestyrt Fiskeridepartementet i 8 år, ble nå avløst av elektroingeniør Thor Listau fra Sør-Varanger. I løpet av Listaus første år som fiskeriminister fikk departementet omsider en departementsråd. Gunnar Gundersen rykket opp fra ekspedisjonssjef til departementsråd fra årsskiftet 1982/83. Samtidig ble Administrasjonsavdelingen reorganisert. Økonomi- og budsjettsaker ble sammen med hval- og selfangstsakene skilt ut fra Administrasjonskontoret til et eget kontor. Deretter var Administrasjonskontoret i hovedsak et personal- og lønnskantor. Endelig ble Havnekontoret (Kontoret for havne-, fyr- og losvesen) gjort om til en Seksjon for kystadministrasjon. Den administrative realiteten i den reformen var at det gamle Havnekontoret ble styrket ved at byråsjefen fikk en underdirektør over – eller ved siden av – seg. Men det var kanskje samtidig en forsinket konsekvens av at tre direktorater, Havnedirektoratet, Fyrdirektoratet og Losdirektoratet nesten ti år tidligere, fra 1. juni 1974, var blitt slått sammen til ett direktorat: Kystdirektoratet.⁹

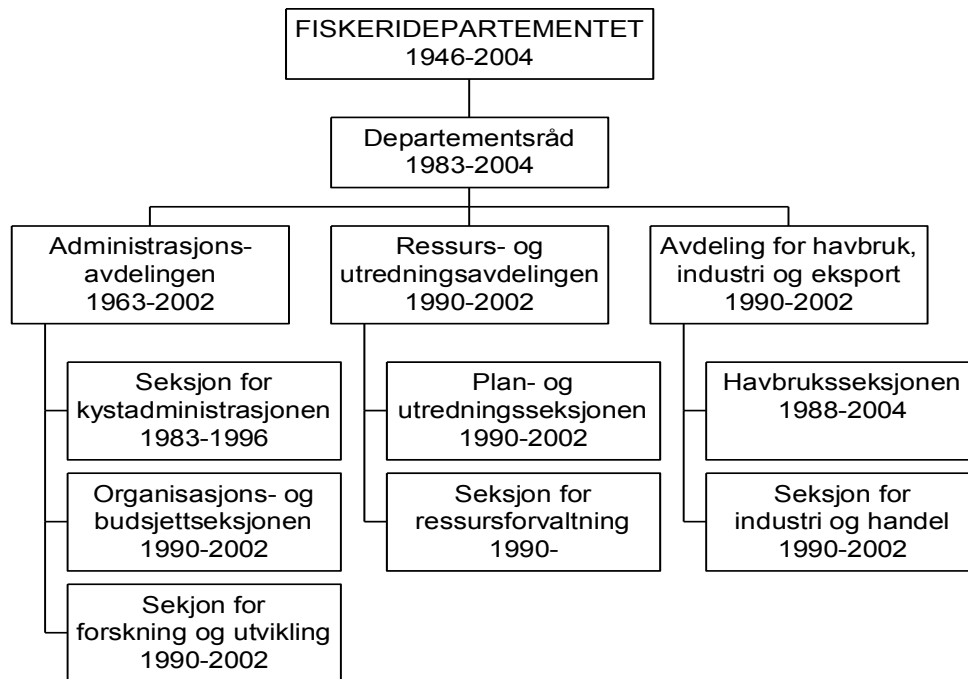
Også Omsetningsavdelingen gjennomgikk en forandring. Skillet mellom eksportmarkedet og innenlandsmarkedet, som hadde eksistert i form av Eksportkontoret og Innenlandskontoret, ble fjernet. I stedet fikk vi et Eksport- og omsetningskontor, et Kontor for fiskeindustri og et Kontor for akvakultur. I det sistnevnte kontoret ble nå alt vedrørende oppdrettsnæringen, bortsett fra rene forskningssaker plassert. Avdelingen kom dermed fortsatt til å bestå av tre kontorer, inntil Kontoret for akvakultur i 1988 ble omgjort til en seksjon: Havbruksseksjonen. Utredningsavdelingen ble minst berørt av omorganiseringen i 1983, men Kontoret for mellomfolkelige fiskerisaker fikk det noe enklere navnet Internasjonalt kontor.

I løpet av 1980-tallet hadde to av Fiskeridepartementets kontorer blitt til seksjoner. Den fullstendige overgangen til seksjoner kom i 1990. Fiskeriminister Svein Munkejord i Syseregjeringens korte levetid rakk å gjennomføre en ny gjennomgripende reform av departementet før Gro Harlem Brundtland atter overtok regjeringeroret 3. november. ”Som et ledd i fornyelses- og effektiviseringsarbeidet har Fiskeridepartementet foretatt en helhetlig omorganisering [...]”, het det i budsjettproposisjonen 21. september 1990. Av

⁹ Kgl.res. 11.2.1974.

de tre avdelingene som departementet fortsatt kom til å bestå av, var det bare Administrasjonsavdelingen som beholdt sitt gamle navn. Men for øvrig ble også den avdelingen lagt om. Da Oddrun Pettersen overtok som fiskeriminister i november, arvet hun etter Munkejord en organisasjon som vist nedenfor.

Fiskeridepartementet 1990

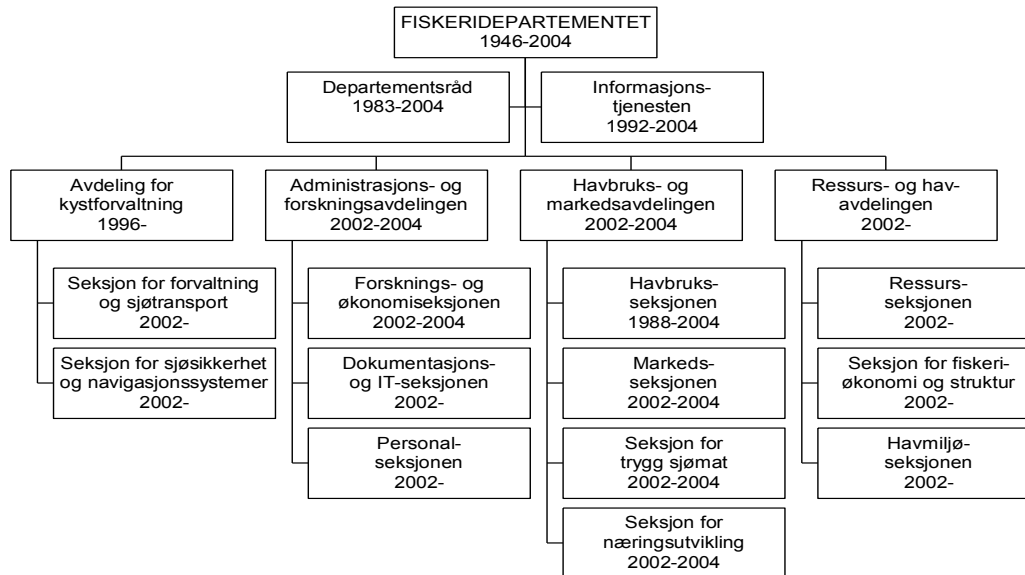
Det ble gjort bare én endring i denne organisasjonen før århundreskiftet. I desember 1995 ba Jan Henry T. Olsen, som var blitt fiskeriminister etter Oddrun Pettersen i 1992, om at det måtte bli opprettet et fjerde ekspedisjonssjefsement i departementet. Olsen opplyste at kystforvaltningen nå utgjorde over 45% av Fiskeridepartementets samlede budsjett. Denne sektoren var som nevnt siden 1983 blitt forvaltet gjennom en egen Kystadministrasjonsseksjon under Administrasjonsavdelingen. Området Kystforvaltningen var under utvikling, og utgjorde et viktig element innenfor samferdselspolitikken, påpekte Olsen.¹⁰ Departementet aktet nå å opprette en egen avdeling for kystforvaltningen.

Før Fiskeridepartementet gikk over til å bli Fiskeri- og kystdepartement åtte år senere, rakk det å gjennomgå enda en omfattende reorganisering. Ordningen fra 1996 overlevde både Jagland-regjeringen (25.10.1996-17.10.1997), Bondevik I-regjeringen (17.10.1997-17.3.2000) og Stoltenberg I-regjering (17.3.2000-19.10.2001). Da Kjell Magne Bondevik deretter dannet sin andre regjering på grunnlag av Sem-erklæringen av 8. oktober 2001, og Svein Ludvigsen overtok Fiskeridepartementet etter Otto Gregusson, het det at mottoet "Verdier fra havet – Norges framtid" nå ble gjort til en retningsgivende visjon for

¹⁰ St.prp. nr. 1 Tillegg nr. 10 (1995-96): 67.

Fiskeridepartementets arbeid. ”For å tilpasse departementets organisasjon bedre til visjonen og de overordnede målene [...]”¹¹ ble Fiskeridepartementet fra 1. mars 2002 organisert som vist nedenfor.

Fiskeridepartementet 2002

I forbindelse med en omfattende departementsreform i 2004, ble Fiskeridepartementet omdøpt til Fiskeri- og kystdepartementet. Kystforvaltningsavdelingen og Ressurs- og havbruksavdelingen forble uendret. Administrasjons- og forskningsavdelingen ble derimot til en ren Administrasjonsavdeling, idet det ble opprettet en femte avdeling: *Forsknings- og innovasjonsavdelingen*. Mest forandret ble Magnor Nerheims Havbruks- og markedsavdeling. Den skiftet navn til *Avdelingen for havbruk, sjømat og marked*. Men det som særlig ble annerledes i den avdelingen, var at de fire seksjonene forsvant, og ble erstattet med *lag* – noe helt nytt av året som departemental enhet. Avdelingen fikk hele sju lag, nemlig Lederlaget, Havbrukslaget, Markedslaget, Internasjonalt lag, Lag for fiskehelse og havbruksdrift, Budsjett- og FOU-laget, og til og med et Sjømatlag.

Målt i antall ansatte var Fiskeridepartementet det minste i hele sin tid 1946-2004. Det hadde begynt i 1946 med 45 ansatte. Før navneskiftet høsten 2004 var 107 beskjeftiget i departementet. Økningen hadde vært jevn, men med stigende økningstakt. Selv om stillingsveksten fra 2000 til 2004 var den sterkeste noen sinne, og selv om veksten gikk litt i rykk og napp i forbindelse med de forskjellige omorganiseringene, er det likevel jevnheten i veksten som blir tydelig når en ser utviklingen 1946-2004 under ett.

¹¹ St.prp. 1 kap. 1000 (2002-2003): 11; 26.

Stillingsveksten i Fiskeridepartementet 1946-2004

